

Romos Mišių istorija (27)

POVATIKANINĖ MIŠIŲ LITURGIJOS REFORMA

Parengiamieji etapai

Liturginė Vatikano II Susirinkimo Konstitucija *Sacrosantum Concilium* teigia, „Maldingoji Motina Bažnyčia, idant krikščionių tauta liturgijoje garantuotai gautų gausių malonių, trokšta uoliai pasirūpinti bendru pačios liturgijos atnaujinimu“ (SC nr. 21). Šis atnaujinimo troškimas gerai įsirikiavo į Susirinkimo pastoracinę perspektyvą: „Šventasis Susirinkimas,

siekdamas kasdien stiprinti tikinčiųjų krikščioniškąjį gyvenimą, geriau pritaikyti mūsų meto reikalavimams tas institucijas, kuriose yra galimi pakeitimai, visokeriopai puoselėti visa, kas tik gali padėti tikinčiųjų Kristų vienybei, stiprinti visa, kas padeda telkti visus žmones į Bažnyčios prieglobstį, dėl ypatingos priežasties taip pat laiko savo uždaviniu rūpintis liturgijos atnaujinimu ir ugdymu (SC nr. 1).

Kelių tokiam Susirinkimo sprendimui ruošė visa eilė mokslinio ir pastoracinio ieškojimo metų. Senujų liturginių šaltinių publikavimas, istorinės ir archeologinės studijos leido suprasti tikrąją liturgijos prigimtį ir jos evoliuciją. Pastoracijos lygmenyje, liturginis judėjimas iškėlė būtinybę formuoti ir vesti krikščionių tautą į glaudesnę dalyvavimą šventuosiuose slėpiniuose. Šitai jau suprato Pijus X savo *motu proprio* dokumente *Tria le sollicitudini* (1903 m. lapk. 22 d.) pareiškęs, kad „pirmasis būtinas autentiškos krikščioniškos dvasios šaltinis yra veikliai dalyvauti sakraliuose slėpiniuose ir viešoje bei iškilmingoje Bažnyčios maldoje“. Nepaisant kitų popiežiaus svarbių iniciatyvų, kaip antai, raginimas dažniau priimti komuniją, vaikų komunijos gairės, visos šios deklaracijos neturėjo ženklios praktinės naudos. Buvo pasistūmėta veikiau ten, ką popiežius itin palaikė: visur išvysti liturginių apeigų ir ypač muzikos bei sakralaus giedojimo orumą¹.

¹ Plg. Pasqualetti, G. art. „Réforme liturgique“ in Dictionnaire encyclopédique de la Liturgie t. II, Brepols, 2002, Belgium, p. 284.

Reikėjo dar eilės metų, kad iniciatyvos galėtų bręsti ir sulaukti naujų vaisių. Apeigų atnaujinimas pagal pastoracines gaires prasidėjo tik nuo Pijaus XII, „idant palengvėtų liturginis iškilmingumas ir būtų tikroviškiau prisitaikyta prie konkrečių kunigijos ir tikinčiųjų šiandienų sąlygų reikiu².“ Didžiosios Pijaus XII enciklikos, kaip antai pirmasis pontifikalinis dokumentas, parašytas išskirtinai liturgijai *Mediator Dei* (1947 m. lapk. 20 d.) ir enciklika apie muziką *Musicae sacrae disciplina* (1955 m. lapk. 20 d.) paskatino konkrečius veiksmus, padėjusius tikintiesiems lengviau įsitraukti į liturginį vyksmą. Buvo išleista nauja lotyniško psalteriumo liturginiam naudojimui versija, iš dalies pritarata apeiginei dvikalbystei, Apeigų Kongregacijoje įkurta speciali komisija (1948 m. geg. 28 d.) turėjusi analizuoti ir pasiūlyti konkrečias liturgijos atnaujinimo gaires. Šios komisijos darbai parengė itin svarbius pokyčius: Popiežiaus pritarimu buvo atnaujinta Velyknakčio liturginė tvarka (1951), po to Didžiosios Savaitės tvarka (1955), sušvelnintas eucharistinis pasninkas (1953, 1957), pritarata vakarinėms Mišioms (1955), supaprastintos brevijoriaus ir liturginio kalendoriaus rubrikos (1955).

Darbai tęsėsi ir prie popiežiaus Jono XXIII. Sušaukus Susirinkimą ir sudarant liturginės komisijos narių grupę, išleista Mišių ir dieviškojo oficijumo rubrikų kodeksas³ (1960 m. liep. 25 d.), naujai perleistas brevijorius, pontifikalas, mišiolas, dekretai suaugusiųjų katechumenatui. Sykiu jautėsi gilesnio atnaujinimo būtinybė. Ruošiantis Susirinkimui viso pasaulio vyskupai siuntė savo siūlymus, tarp kurių net 20% lietė liturgiją. Ganytojai prašė pabrėžti didaktinį liturgijos pobūdį, supaprastinti apeigas, įvesti vietines kalbas, pritaikyti liturgiją įvairioms tautoms, idant tikintieji galėtų joje dalyvauti aktyviau⁴. Gausios ir reikšmingos vyskupų intervencijos parodė, kad Bažnyčios laukimas atitiko tai, ką skelbė liturginio judėjimo skeleidėjai.

Liturgijos atnaujinimo organai

Patvirtinus liturginę Susirinkimo Konstituciją (1963 m. gruodž. 4 d.), Paulius VI išleido motu proprio *Sacram liturgiam* (1964 m. saus. 25 d.), kuriuo atvėrė kelią praktiškai taikyti jame nurodytas kryptis⁵. Popiežiaus dokumentas patikėjo šią užduotį gausiam patarėjų organui, pavadintam *Consilium*, kuris pasidalino į dvi konsultantų kategorijas: pirmieji pasiskirstė į 40 grupių, turėję tirti problemas ir sukurti liturgijos atnaujinimo planus, o antriesiems reikėjo patvirtinti sudarytus planus ir sprendimus, ir juos pristatyti popiežiui. Teigiama, kad tai buvo geniali Pauliaus VI

² Bugnini, A. „Per una riforma liturgica generale, dans EL 63 (1949), p. 166-184. Cit. Pasqualetti, G. *op. cit.*, p. 284.

³ Plg. *Documentation catholique* 57 (1960), 1185–1216; 1271–1300.

⁴ Plg. Gy. P. «Situation historique de la Constitution», dans J. P. Jossua et Y. Congar (éd), *La liturgie après Vatican II*, Cerf, Paris, 1967, p. 111–123.

⁵ Visas tekstas *Documentation catholique* 61 (1964), 225–229; 359–361.

institucija, gebėjusi įžvelgti liturginės Konstitucijos ir raidę, ir dvasiā bei pasiekusi labai veiksmingų rezultatų⁶.

Posusirinkiminiu laikotarpiu liturginis gyvenimas tapo labai svarbus. Brendo įsitikinimas, kad jis turėjo būti lydimas ir prižiūrimas atitinkamos institucijos. 1969 m. geg. 8 d. Paulius VI įkūrė Dievo Kulto Kongregaciją, kuri perėmė *Concilium* darbą. Naujoji Kongregacija tęsė *Concilium* darbą, publikuodama keliata naujų liturginių knygų ir dokumentų. 1975 m. birž. 11 d. Dievo Kulto Kongregacija buvo sujungta su sakramentų tvarkos dikasterija ir pasivadino jau Sakramentų ir Dievo Kulto Kongregacija⁷.

Vedamosios liturgijos atnaujinimo linijos

Liturginis atnaujinimas vyko dviem kryptimis: viena kryptis rengė naujas liturgines knygas, kita siekė skleisti, palaikyti ir pritaikyti atnaujinimą, teikdama direktyvas, kryptis, idant būtų galima prižiūrėti liturgines patirtis. Naujų knygų rengimas apėmė tris etapus⁸: perėjimą iš lotynų į vietines kalbas, naujų liturginių knygų publikavimą ir atsinaujinimo gilinimą bei pritaikymą.

1) Pirmasis etapas sprendė *perėjimą iš lotynų kalbos į vietines kalbas*. *Concilium* konsultantų grupė ir Apeigų Kongregacija šia tema išleido dvi svarbias instrukcijas: *Inter Oecumenici* (1964 m. rugs. 26 d.) ir *Tres abhinc annos* (1967 m. geg. 4 d.), kurios suteikė liturginės Konstitucijos pritaikymą. Liturginės kalbos klausimas, nagrinėjamas labiausiai, sukėlė daugybę diskusijų tiek Susirinkimo, tiek *Concilium* grupių metu. Susirinkimas pritarė vietinių kalbų įvedimui (*SC* nr. 36), o *Concilium* sprendė, kurios Mišių dalys gali būti reiškiamos vietine kalba. *Concilium* nariai nemanė, kad vietine kalba turėtų būti sakomas Mišių kanonas ir konsekracijos žodžiai, tačiau šie pirmieji sprendimai iššaukė daugybę prašymų, kad vietinė kalba būtų leista visam liturgijos vyksmui. Pamažu, dėl tikinčiųjų gėrio, šiems prašymams buvo pritarta. 1977 m. oficialiai buvo pripažintos 344 vietinės kalbos⁹.

Per šį etapą atlikti pokyčiai suteikė naują veidą liturginiam šventimui. Tikintieji ėmė dalyvauti aktyviau, iškelta į paviršių katechetinės vertės elementai, kaip antai, aiškiai atskirta dvi didžiosios Mišių dalys, išryškinti kai kurie bažnyčių architektūriniai elementai: altorius, ambonas

⁶ Plg. Pasqualetti, G. *op. cit.* p. 285. *Concilium* institucijoje eilę metų dirbo 50 vyskupų ir 150 kunigų visame pasaulyje.

⁷ Plg. Ten pat. p. 286–287.

⁸ Plg. Bugnini, A. *Restaurare la linea autentica del Concilio?*, dans *Notitia* 10 (1974), p. 217–221. Cituoja Pasqualetti, G. *op. cit.* p. 287.

⁹ Plg. Pasqualetti, G. *op. cit.* p. 287–288.

kaip Dievo žodžio skelbimo vieta ir pagrindinio celebranto sostas. Įvesta visuotinė malda ir homilija, atlikti biblinių Mišių skaitinių šokiadieniais bandymai, supaprastintos apeigos, pontifikalinės insignijos, idant vyskupas galėtų švęsti labiau su tauta. Pats Paulius VI davė pavyzdį ne tik celebruodamas tokias mišias įvairiose Romos parapijose, bet ir drąsiai atnaujindamas popiežiškas apeigas, kurios iki tol buvo panašios į pasaulietinius dvaro prabangos papročius. Todėl pačioje didžiausioje katalikybės šventovėje (Romos šv. Petro Bazilikoje) liturginės apeigos tapo paprastesnės ir sykiu orios¹⁰.

Šio pirmojo etapo metu buvo atkreiptas dėmesys į du kitus atnaujinimo elementus: *Eucharistijos kultą* ir *giedojimą*. Pirmoji išnagrinėta ir patvirtinta apeiga buvo koncelebracija ir komunijos davimas dviem pavidalais (1965 m. kovo 7 d.). Koncelebracija gražino Mišių celebravimo orumą kunigų bendruomenėse, išskėlė vienintelės Kristaus aukos atminimo prasmę, – Kristaus, kuris yra Dievo tautos vienijantis ryšys aplink vieną altorių. Po daugybės amžių pertraukos, atstatyta galimybė tikintiesiems gerti ir iš taurės, kad ženklo lygmenyje Eucharistijoje būtų dalyvaujama pilnatviškiau. Pasikonsultavus su kiekvienu iš vyskupų, buvo svarstyta ir leista galimybė duoti komunią paprastesniu būdu, išlaikant pagarbą. Daugelyje šalių buvo grąžintas ankstyvasis paprotys duoti koncekruotą duoną į ranką¹¹.

Sakralaus giedojimo atnaujinimą pagrindė instrukcija *Musicam sacram* (1967 m. kov. 5 d.). Išleistos supaprastintų grigališkųjų melodijų knygos: *Kyriale*, *Graduale simplex* ir celebranto giedamosios dalys. Šiai reformai kai kurie muzikai pasipriešino stipriai ir galutinai. Beveik visur reikėjo pradėti nuo nieko. Gyvųjų kalbų įvedimas pareikalavo kurti naują giedojimo paveldą, idant tikintieji galėtų pilnatviškiau įsitraukti į liturginį vyksmą. Atverdama takus ateičiai, instrukcija kvietė saugoti ir tradicinį giedojimo paveldą. Kita vertus, kviesdama naujai kūrybai, ji priminė, kad giedojimas šventimo metu nėra tik papuošimas, bet veikiau pirmasis ir esminis švenčiančios tautos elementas¹².

2) Antrasis liturgijos atnaujinimo etapas po intensyvaus ir ištvermingo darbo siekė išleisti *naujas liturgines knygas*. Atvertas kelias istorinės reikšmės įgyvendinimui: šalia Romos kanono įvestos *trys naujos eucharistinės maldos* (1968 m. geg. 23 d.). Romos Kanonas nuo IV a. buvo vienintelė Romos rito formuluotė, kurios modifikuoti niekas niekuomet nedrįso. Šitai Eucharistijos šventimas tapo turtingesnis, įvairesnis, doktriniškai turiningesnis, tikintiesiems

¹⁰ Plg. Ten pat, p. 288.

¹¹ Plg. Dievo Kulto Kongregacija, Instruction *Memoriale Domini*, 1969 m. geg. 29 d, dans *Documentation catholique* 66 (1969), p. 669–674.

¹² Plg. Pasqualetti, G. *op. cit.* p. 289.

leidęs dalyvauti aktyviau ir sąmoningiau. Peržengus šį tūkstantmečio barjerą, siekta dar didesnės įvairovės. Imtasi nagrinėti ir kitų eucharistinių maldų galimybę, – maldų, adaptuotų įvairioms aplinkybėms ir tautų tapatumui. Išsamiai šį klausimą išanalizavusi Dieviškojo Kulto Kongregacija nutarė, jog bus laikomasi *tik keturių aprobuotų eucharistinių maldų*, tačiau sykiu ji neužkirto kelio kitų eucharistinių maldų galimybei, kurią reikia dar nagrinėti. Po kiek laiko ši galimybė buvo suteikta Šveicarijai, Belgijai, Olandijai, Brazilijai ir Australijai. Dieviškojo Kulto Kongregacija paruošė ir leido *ad experimentum* (eksperimento dėlei) penkias naujas eucharistines maldas: tris vaikų mišioms ir dvi mišioms susitaikinimo tema¹³.

Mišių liturginių knygų atnaujinimo darbas tęsėsi: publikuota nauja *Ordo Missae* (Mišių tvarka) (1969), *Ordo Lectionum Missae*¹⁴ (Mišių skaitinių tvarka) (1969 [21981] ir *Missale Romanum* (Romos Mišiolas) (1970)¹⁵.

3) Trečiasis etapas siekė *gilinti ir pritaikyti* liturgijos atsinaujinimo dokumentus. Atsinaujinimas lieka neveiksmingas, jei yra nesuprastas. Atsinaujinimo tikslas – skleisti tikėjimą, skatinti maldą, padėti žmogui susitikti su Dievu, vesti jį į gyvenimą, kuris derintųsi su švenčiamais slėpiniais. Kaip tik todėl neužteko išleisti naujas knygas ir jas praktiškai taikyti, reikėjo padėti tikintiesiems suprasti, įvertinti ir įsisavinti jose esančius turtus. Liturgija turi giliai įleisti šaknis į tikinčiųjų sielas. O šie turi atsiverti Dievo apreiškimui, atsisakyti papročių ir įpročių, kurie su juo nedera. Tuo pat metu, Dievo žodis turi įsikūnyti kiekvienoje kultūroje, todėl „ten, kur neliečiamas tikėjimas arba bendras visos bendruomenės gėris, net liturgijoje, Bažnyčia nenori nustatyti griežto vienodumo. Priešingai, ji palaiko ir iškelia įvairių genčių bei tautų dvasios savybes ir talentus“ (SC nr. 37).

Tad liturginėms knygoms reikia adaptacijos. Jos pasiūlė įvairias galimybes pasirinkimui, leido vietinėms vyskupų konferencijoms įtraukti, jei reikia, savitų kultūrų elementus: gestus, ženklus, siūlyti keistinus tekstus. Liturginė Susirinkimo Konstitucija atvėrė kelią ir gilesnei kultūrinei adaptacijai, kuri turėtų vykti ryšium su vyskupų konferencijomis ir Šventuoju Sostu (plg. SC nr. 37–40). Tai sunkus ir subtilus darbas. Daug kur imtasi iniciatyvos suteikti liturginiam šventimui vietinį pobūdį, pritaikyti prie vietinių kultūrų liturginių rūbų formą ir spalvas, altoriaus

¹³ Dievo Kulto Kongregacija, lettre circulaire sur les prières eucharistiques : *Eucharistiae participationem*, 27 avril 1973, *Documentation catholique* 70 (1973), p. 609–612.

¹⁴ Mišių lectionariumo projektas sekmadieniams ir šventėms, kurį publikavo *Concilium* organas *pro manuscripto*, buvo išsiųstas maždaug 800 ekspertų. Šių atsakymas apėmė net 400 puslapių ir 7000 atskirų pastabų ir privertė viską pertvarkyti. (Plg. Pasqualetti, G. *op. cit.* p. 289).

¹⁵ Iki 2000 m. Dievo Kulto Kongregacija publikavo tris tipinius Romos Mišiolo leidimus: 1) 1969 m. kov. 26; 2) 1975 m. kov. 23 d. ir 3) 2000 baland. 20 d.

indus, kulto vietas, meną, muziką, kūno laikysenas. Mėginta net pritaikyti šventimo struktūrą prie kai kurių ypač savitų kultūrų. Kurtas indiškas ir zairiškas mišių ritas, daug dėmesio skirta pritaikyti Mišių liturgiją prie Pakistano, Kambodžos, Kmerų Respublikos kultūrų¹⁶. Dieviškojo Kulto Kongregacija pasiūlė kurti adaptuotas šventimo formas mažoms vaikų, neįgaliųjų ir net aborigenų grupėms¹⁷.

Jei viena kryptimi buvo rengiamos naujos knygos ir jų pritaikymas, tai kita kryptimi Bažnyčia siekė skleisti, palaikyti ir pritaikyti atnaujinimą, teikdama direktyvas ir stebėdama liturgines patirtis. Kiekvienas turėjęs taikyti atnaujinimo principus jautė būtinybę susiderinti su kitais, idant „užkirstų kelią piktnaudžiavimams, ragintų atsiliekančius, nepasitikinčius, žadintų geras iniciatyvas ir pagirtų tuos, kurie verti pagyrimo¹⁸.“ Po kelių amžių griežto vienodumo ir centralizmo, vyskupai kartu su pagalbininkais tapo eucharistinio gyvenimo savo diecezijose moderatoriai, gavę jau sprendimo galią įvairiais klausimais.

Kad interpretuotų liturginį vyksmą teisingai, jie turėjo būti informuojami apie *Concilium* institucijos darbus ir palaikomi savo tarnystėje. Sukurta abipusės komunikacijos ir bendradarbiavimo forma. *Concilium* organas šitai vykdė reguliariai siųsdamas laiškus vyskupų konferencijų pirmininkams, kuriuose jis paprastai ir aiškiai gvildeno įvairias liturginio atsinaujinimo temas, teikė svarbius patikslinimus. Pirmininkaujantys vyskupai, savo ruožtu, buvo prašomi pranešti apie tai, kaip žengiami pirmieji atsinaujinimo žingsniai, kokios jiems kyla problemos, lūkesčiai ir troškimai. Bendradarbiavimas buvo itin glaudus, nes, kaskart kai buvo ruošiama išleisti dokumentą ar liturginę knygą, pirmiau tai buvo patikėta Šventojo Sosto atstovams, vyskupų konferencijų pirmininkams ir nacionalinių liturgijos komisijų vadovams¹⁹.

Įkurtas periodinis leidinys *Notitiae*, tapęs pagrindiniu atsinaujinimo sprendimų ir aktų informacijos šaltiniu ir vienybės elementu. Šia iniciatyva pasekė daugelis nacionalinių liturgijos komisijų, įkurdamos savus liturginio atsinaujinimo aplinkraščius.

Siekdama paskatinti didesnę vienybę ir harmoniją *Concilium* grupė skatino ir kitus liturginio atsinaujinimo sektorius. Surengtas tarptautinis liturginių knygų vertėjų Kongresas (1965 m. lapkr. 9–13), du dideli nacionalinių liturgijos komisijų vadovų susirinkimai (1964 m. rugs. 26 ir 1965 m.

¹⁶ Plg. Pasqualetti, G. *op. cit.* p. 290–291.

¹⁷ Dievo Kulto Kongregacija, instrukcija *actio pastoralis*, 15 mai 1969, *Documentation catholique* 67 (1970), p. 213–215.

¹⁸ Pauliaus VI kalba *Concilium* grupei, 1966 m. spal. 13 d. in *Documentation catholique* 63 (1966), p. 1826.

¹⁹ Plg. Pasqualetti, G. *op. cit.* p. 291.

lapkr. 17), du liturginių ir pastoracinių leidinių vadovų susirinkimai (1964 m. lapkr. 13–14 ir 1965 lapkr. 14) ir nacionalinių liturgijos komisijų sekretorių susirinkimas (1971 m. vas. 25–26)²⁰.

Daug prie šio vyksmo prisidėjo tarptautiniai eucharistiniai Kongresai. Eucharistinis *Bombėjaus* kongresas (1964 m. lapkr.-gruod.) leido iš anksto įgyvendinti pirmąsias atsinaujinimo gaires: vietinė kalba, liaudiškos giemės, koncelebracija, komunija dviem pavidalais. *Bogotos* Kongresas (1968 m. rugpj.) pradėjo eksperimentuoti jau paruoštą, bet dar nepublikuotą sakramentų apeiginą, o *Melburno* eucharistinis Kongresas (1973 m. vas.) suteikė galimybę švęsti jau atnaujintą liturgiją.

Šventasis Sostas visada vedė ir skatino atsinaujinimą. Jo iniciatyvas vietinės bažnyčios sekė greitai ir entuziastingai. Po Susirinkimo, Bažnyčios gyvenimas patyrė intensyvaus darbo ir uolių iniciatyvų laiką, kad liturgija būtų labiau pažinta. Įkurta daug naujų periodinių leidinių, pradėta formuoti visų kategorijų tikinčiuosius, kūrėsi tam skirtos institucijos. Pirmaisiais metais po Susirinkimo laukimas ir susidomėjimas buvo itin didelis, vėliau jis atslūgo ir sulėtėjo, bet eucharistinis šventimas jau įgijo naują kokybę, dėka jame esančio turinio turtų ir veiklaus dalyvavimo²¹.

Br. Lukas Skroblas OSB

Bibliografija

- Dievo Kulto Kongregacija, Instruction *Memoriale Domini*, 1969 m. geg. 29 d, dans *Documentation catholique* 66 (1969), p. 669–674.
- Dievo Kulto Kongregacija, Lettre circulaire sur les prières eucharistiques : *Eucharistiae participationem*, 27 avril 1973, *Documentation catholique* 70 (1973), p. 609–612.
- Dievo Kulto Kongregacija, Instrukcija *Actio Pastoralis*, 15 mai 1969, *Documentation catholique* 67 (1970), p. 213–215.
- Gy. P. «Situation historique de la constitution », dans J. P. Jossua et Y. Congar (éd), *La liturgie après Vatican II*, Cerf, Paris, 1967, p. 111–123.
- Pasqualetti, G. art. „Réforme liturgique“ in Dictionnaire encyclopédique de la Liturgie t. II, Brepols, 2002, Belgium, p. 284–297.

²⁰ Plg. Ten pat. p. 291.

²¹ Plg. Ten pat. p. 292.

- Pauliaus VI kalba *Concilium* grupei, 1966 m. spal. 13 d. in *Documentation catholique* 63, (1966).